Fullgörelse- eller fastställelsetalan?

Description

En part som ska inleda en rättegång i ett tvistemål gör detta genom att lämna in en ansökan om stämning. En stämningsansökan ska innehålla ett yrkande om att domstolen ska förplikta någon att fullgöra en viss prestation (fullgörelsetalan). Ett yrkande kan också bestå i att domstolen ska fastställa om ett visst rättsförhållande består eller inte består, dvs. avgöra om ett konkret rättsförhållandes existens eller icke-existens (fastställelsetalan). Vilket sätt som är mest ändamålsenligt när man väljer att formulera sitt yrkande får avgöras av omständigheterna i tvisten. Nedan följer en kort sammanfattning av förutsättningarna för de olika typerna av talan.

Fullgörelsetalan

Syftet med en fullgörelsetalan är att åstadkomma en exekutionstitel, dvs. få en dom som käranden kan vända sig till kronofogdemyndigheten med och genom tvång få motparten att fullgöra sin prestation. Det kan handla om att betala en skuld, att leverera vissa varor eller att utföra en viss tjänst. Yrkandet kan också gå ut på att svaranden ska underlåta att handla på ett visst sätt, t.ex. att upphöra med att förorena ett vattendrag (förbudstalan).

Det är med hänsyn till syftet, att få till stånd en exekutionstitel, angeläget att käranden formulerat yrkandet precist och noggrant, så att det klart och tydligt framgår vilket resultat (rättsföljd) som käranden vill åstadkomma genom rättegången. Om käranden vill att svaranden ska fullgöra leverans av varor i enlighet med ett köpeavtal ska stämningsansökan ge besked om vilka varor som avses, t.ex. elva maskiner av ett visst märke och en viss modell.

En fullgörelsetalan förutsätter i allmänhet att den prestation som käranden vill att domstolen ska förplikta svaranden att fullgöra, är förfallen. Detta innebär att en fordran som görs gällande i processen ska vara förfallen till betalning för att kunna bli föremål för en fullgörelseprocess. Vid förbudstalan, dvs. i de fall där käranden yrkar att svaranden ska underlåta att handla på ett visst sätt, är rättsläget oklart, avseende vad som krävs för att ett anspråk ska anses vara förfallet.

Fastställelsetalan

En fastställelsetalan skiljer sig från en fullgörelsetalan bl.a. på det sättet att den leder till en dom som inte är verkställbar. Talan har alltså inte till syfte att åstadkomma en exekutionstitel, dvs. har inte ändamålet att få motparten att fullgöra någonting. Kärandens syfte med en fastställelsetalan är istället att få klarlagt om ett visst rättsförhållande består eller inte består (positiv eller negativ fastställelsetalan). För att en sådan talan ska framstå som befogad saknar det betydelse om de förpliktelser som kan följa av rättsförhållandet är förfallna eller inte.

En fastställelsetalan får föras om det råder ovisshet om ett visst rättsförhållande och detta är till förfång för käranden. Med förfång menas att ovissheten ska vara till nackdel för käranden. Högsta domstolen uttryckte förutsättningarna för en fastställelsetalan på följande sätt i ett beslut den 28 mars 2013 (Ö 371-11).

Kravet på att det ska vara fråga om ett rättsförhållande innebär att det ska röra ett konkret rättsligt förhållande (eller icke-förhållande) mellan parterna och att talan inte får avse rena sakförhållanden. Kravet innebär vidare att talan måste anknyta till minst en rättsföljd och att yrkandet om en viss rättsföljd måste ha en tillräckligt tydlig koppling till konkreta omständigheter som åberopas som grund.

Med ett sakförhållande menas, till skillnad från ett rättsförhållande, en bedömning av huruvida en händelse har inträffat eller inte, t.ex. om ett avtal har träffats. Ett rättsförhållande skulle istället kunna utgöra en prövning om ett avtal är t.ex. ett leasingavtal eller ett köpavtal vilket kan ha olika rättsliga följder. Vidare uttalade Högsta domstolen att en fastställelsetalan är fakultativ, dvs. frivillig. I detta ligger ett krav på att den ska framstå som passande. Högsta domstolen uttryckte sig på följande sätt i ovan nämnda beslut.

Fastställelsetalan ska med hänsyn till omständigheterna framstå som lämplig för att den ska tas upp till prövning (NJA 2005 s. 517 och NJA 2007 s. 108). Detta gäller oavsett om den förda talan är en positiv eller negativ fastställelsetalan, även om den lämplighetsprövning som ska göras kan behöva ske utifrån olika kriterier och med olika hänsynstaganden beroende på vilken slags talan det är fråga om. Oavsett om det är en positiv eller negativ fastställelsetalan ska vid lämplighetsbedömningen kärandens intresse av att föra talan vägas mot de olägenheter som en fastställelsetalan kan medföra för svaranden. Sannolikheten för att ett avgörande i fastställelsemålet kommer att följas av ytterligare processer är av betydelse i det sammanhanget. Av betydelse är också svarandens intresse av att kunna prestera ett adekvat försvar.

Sammanfattning

Vid uppkomsten av en tvist måste det först och främst redas ut vilka de juridiska frågeställningarna är. För att kunna göra detta måste alla relevanta omständigheter i den specifika tvisten uppenbaras. Efter att ha tagit del av alla omständigheter i tvisten kan därefter relevanta juridiska frågeställningar göras. Rör det sig om ett oklart rättsförhållande som är till nackdel för käranden? Eller rör tvisten ett sakförhållande, t.ex. om en faktisk händelse har inträffat eller om ett avtal har träffats? Dessa och även många andra frågeställningar har betydelse för hur en part ska lägga upp sin talan.

Category

1. Tvistelösning

Date Created
2013-10-25
Author
andreas-hagen